

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Tribunal Poenitentiae Sev Libri Dvo Prior De Poenitente Ut Reo Posterior De Confessario Ut Judice

Stoz, Matthäus

Anno M.DC.LXXXIX.

Art. 2. Regulæ dirigendi conscientiam erroneam.

urn:nbn:de:hbz:466:1-37144

tis hinc & nunc honestum esse ac licitum operari. Ad hoc iudicium præsupponitur aliud, & id quidem varium, quo intellectus de honestate vel inhonestate speculative decernit, v.g. contractum hunc non esse usurarium: vide *sup. n. 3. 4. & 6.* Et hoc iudicium si feratur de objecto, ut par est, dicitur *Rectum*, & Conscientia inde formata *Recta*. Potest autem hoc dictamen formari I. per modum consilii. II. per modum præcepti, ut *sup. n. 8.* explicatum est. Quo posito statuuntur sequentes regulæ de re proposta.

77. Regula I. Conscientia recta consulens non obligat, ut eam sequamur, seu, ut eidem affectum nostrum conformemus. Hæc est enim natura operum, quæ dicuntur *Consilii*. Sed neque obligat, ut contra eam non operemur, ex eadem ratione. Quantumvis ergo conscientia dicat, virginitatem esse colendam, non peccat, qui eam omisâ statum matrimonii amplectitur.

78. II. Conscientia recta præcipiens obligat voluntatem ad non resistendum ei, ita ut peccet, si resistat, seu non faciat, aut non omittat id, quod conscientia dicit, faciendum esse vel omittendum. Constat ex dictis *n. 10. sup.*

79. III. Conscientia recta præcipiens obligat voluntatem non tantum ad non resistendum, sed etiam ad aliquid faciendum, vel omittendum juxta tale illius dictamen, ita ut peccet eam non sequendo, seu faciendo, quod conscientia dictabat esse omittendum; aut omittendo, quod ex eodem dictamine faciendum erat. Pro ratione autem materiae levis vel gravis, grave vel leve peccatum

R. P. Stoz Trib. Pœnit.

erit agere contra dictamen rectæ conscientia præcipientis.

ARTICULUS II.

Regula dirigendi Conscientiam erroneam.

80. Nota I. Conscientiam erroneam non esse propriam ac verè dictam Conscientiam, ut vulgo dicitur; sed esse umbram tantum Conscientia, & procedere ex iudicio erroneo de honestate, vel inhonestate objecti: v.g. cultus Religiosus est DEO gratus; hoc iudicium si malè intelligatur, errorem gignere potest; si enim subsumatur: atqui hoc mendacium cedit in augmentum Religionis; ergo honestum est & licitum nunc mentiri. Quæ conclusio practica seu conscientia est simpliciter falsa & erronea, procedens ex illo falso & erroneo principio, quod mentiri pro religionis augmento sit cultus religiosus.

81. Nota II. Errorem nihil aliud esse, quam actum intellectus rem falso, hoc est, aliter, quam sit, iudicantis. Huiusmodi verò error alius est vincibilis, alius invincibilis. Ille est, quem operans deponere potest, si modum saltem confusè cognitum indagare velit, per quem possit errorem deponere. Ille verò est, qui vitari non potest, eò quod operanti nec occurrat, quod erret; nec si occurrat, quod erret, ullus modus, quo errorem deponere possit, incidat. Sit exemplum: Petrus & Paulus iudicant, restitutionem non esse faciendam, cum tamen sit; & Petrus quidem, etsi incidat ipsi aliqua cogitatio vel dubitatio, num fortè sit restitutio facienda, omit-

Zz

tit

tit tamen omnem indagacionem, vel non nisi imperitos interrogat. Econtra verò Paulus vel nihil tale suspicatur, vel saltem in simili dubitatione constitutus interrogat parochum, vel alios peritos, & ex iis intelligit, non esse faciendam restitutionem: uterque est in errore, Petrus quidem in vincibili, Paulus verò in invincibili; & exinde dictamen illud prætium (quod uterque errore suo nixus colligit, videlicet non esse faciendam restitutionem) est Conscientia propriè dicta, & vocatur erronea; vincibilis quidem, culpabilis & inexcusabilis, si procedat ex errore vincibili; invincibilis autem, inculpabilis, si fundetur in errore invincibili.

82. Nota III. Etiam Conscientiam erroneam posse aliquid dictare vel per modum consilii v.g. licitum esse aliquid facere, cum sit illicitum: vel per modum præcepti, vel prohibitionis, v.g. aliquid faciendum esse, vel omittendum sub præcepto, vel cum obligatione sub peccato, vel contra, cum tamen res secus habeat: & hoc rursus circa res indifferentes, nimirum has proponendo ut præceptas, vel prohibitas à DEO, cum non sint: vel circa actiones de se bonas, nempe dictando, eas à DEO prohibitas esse: vel deum circa actiones de se malas, dictando, eas bonas esse, aut à DEO præceptas. Quibus ita constitutis sint sequentes regulæ de re proposita.

83. Regula I. Conscientia erronea tam vincibilis, quam invincibilis, si sit per modum consilii, nec ad obediendum ipsi, nec ad resistendum obligat: vincibilem tamen etiam consulentem sequi non licet, quod communiter docent:

peccatum enim committitur amplectendo ejusmodi consilium.

84. II. Conscientia erronea, quæ dicitur invincibilis, & dicitur aliquid faciendum esse vel omittendum per modum præcepti, obligat perinde, ut Conscientia Recta, ad duo: quorum primum, ut ei non contraveniamus; quia qui eligit, quod conscientia dicitur peccatum esse, is eligit peccatum, quia agit id, quod dicitur esse illicitum. Reginald. l. 13, c. 8, n. 69. & alii communiter. Alterum est, ut etiam re ipsa eam sequamur, seu nostrum affectum illi conformemus, faciendo nempe, quod dicitur esse faciendum; omittendo verò, quod dicitur non esse faciendum; voluntas enim, utpote potentia cæca, non alio modo tenetur obedire præceptis, nisi quatenus ipsi ab intellectu proponitur aliqua obligatio: ergo si ipsi proponatur aliqua obligatio, licet falsò, & ex errore, qui deponi nequeat, iam ipsa huic tenetur acquiescere, perinde ac si ea obligatio verè adesset. Reginald. n. 71. & alii. Ex his breviter

85. Patet, opus factum ex Conscientia invincibiliter erronea, dicitur esse bonum, quod re ipsa est malum, excusari non solum à peccato, sed etiam esse opus bonum ejus virtutis honestate, sub cuius formali motivo apprehenso exercetur: v.g. Josue rarus, se obligatum juramento Gabaonitis præstito, fecit actum Religionis. Josue 9. Ægyptiacæ obitricæ arbitrata, licitum esse mentiri pro vita infantum servanda, exercuerunt actum charitatis naturalis. Alia est ratio virtutum supernaturalium, quæ requirunt objecti honestatem non solum existimatam, sed re ipsa existentem: v.g. si quis Luthera-

theranus invincibiliter iudicet, Lutheranam Religionem esse veram, tenebitur quidem illam retinere, sed illi credendo, non elicit actum Fidei Divinæ, quia hæc requirit objectum re ipsa verum, & à DEO revelatum.

86. III. Conscientia erronea, quæ est vincibilis, & per modum præcepti, quamdiu quidem perseverat, obligat voluntatem ad non resistendum ipsi, ita ut peccet resistens, seu contraveniens, hoc est, faciens, quod ex dictamine istius conscientiæ non erat faciendum, vel contra: v. g. non licet spuerè in templo post Communionem, transire Crucem in terra expressam &c. si conscientia erroneè dicat, id esse illicitum. Reginald. n. 69. & alij. Sumitur ex illo ad Roman. 14. quod non est ex fide, peccatum est; id est, quod fit contra conscientiam, etiam quamcunque errantem; quæ est expositio accepta ex Cap. omnes. 28. q. 1. & Cap. litteras. de Restitut. spoliat. & Cap. fin. de præscript. & Cap. Inquisitioni, de sent. excommun.

87. IV. Et si autem Conscientia vincibiliter errans obliget ad non operandum contra illam, ut modo dixi; nulla tamen absolute loquendo est obligatio sequendi illam, sed potius eam deponendi. Reginald. n. 74. & alij: quia semper & quavis suppositione facta obligor sub peccato ad eum conscientie voluntarium errorem deponendum; & etiam, dum perseverat, non sequendum: ergo nunquam obligor ad eam conscientiam retinendam; vel, si retenta sit, sequendam, seu ad affectum illi positivè conformandum. Consequentia est evidens; quia nemo sub peccato obligatur, aut ob-

ligari potest ad affectum conformandum illi, cui si se conformaverit, hoc ipso peccat: quia nemo in ullo sensu vel casu possibili obligatur sub peccato ad peccandum: hoc enim in adjecto implicat. Sed & antecedens quoad illam partem, deponendum esse errorem, videtur certum, & passim ab omnibus admittitur. Quoad alteram verò partem, videlicet, non esse obligationem sequendi Conscientiam voluntariè errantem, probatur; tum quia alioqui hæretici excusarentur à peccato, si retentam suam conscientiam hæreticam, quam constat esse erroneam (alioqui non esset hæretica) sequerentur: tum quia eo ipso præcité, quod quis voluntariè sibi format conscientiam erroneam, peccat; voluntariè enim & temerariè sibi format regulam proximam honestatis operum à se faciendorum, contrariam supremæ regulæ omnis honestatis. Itaque peccat non aliter ferè, quam qui in republica facit mensuras, aut stateras falsas; aut qui voluntariè & temerè eligit pro nauclero in navigatione periculosa hominem artis nauticæ profusus ignarum, jactantem tamen eam artem, & viam maris se scire: ergo nulla est obligatio sequendi conscientiam vincibiliter errantem, etiam dum ipsa durat.

88. Dices; si sequendo hanc conscientiam pecco, & eidem contradicendo seu discordando etiam pecco, videtur omnis laborans hujusmodi conscientia esse perplexus, id est, non habere viam evadendi peccatum, adeoque ex necessitate peccare; quod in adjecto implicat. Sequela probatur; quia laborans hæc conscientia peccat, seu concordet illi, seu ab ea discordet. R. Neg. sequel.

Non enim necessitatem, seu perplexitatem, nisi fortè phantasticam, & secundùm quid mihi inferre potest, quod omnino destruere, deponere, aut retinere est in mea potestate: errorem autem hujus meæ temerariæ Conscientiæ ipse fabricavi, & fabricatum retineo, & tam facillè possum destruere, quàm construxi. Et si ergo seu concordando cum ea conscientia, seu discordando ab ea pecco; non tamen ex perplexitate seu necessitate pecco, sed ex voluntaria temeritate, quâ volo non deponere periculosum errorem, quem non depositum seu affectu condemnam, seu amplectar, malè ago. Mihi ergo, & non DEO, aut ulli necessitati imputare debeo, quòd manente eâ Conscientiâ & peccem illam sequendo, & peccem discordando ab illa. Et verò facilis est via evadendi peccatum, seu concordandi, seu discordandi, nempe abjicere hanc Conscientiam, quod possum & debeo. Unde, quod valde notandum est, concordare & discordare ab hac conscientia non sunt quasi duo contradictoria, inter quæ medium non sit, ita ut in potestate operantis non sit alterutrum evadere: nam inter ea datur securissimum medium, nempe abjicere Conscientiam temerariam; quâ abjectâ nec sequor illam, nec illi contradico, sed me à peccato libero. Atque optimum hujus rei exemplum est, quod omnes docent in materia de juramento. Nam qui jurat gravem injuriam inferre alteri, non potest evadere peccatum, si ve jurans careat intentione non implendi juramentum, si ve eam habeat; nec alia est via evadendi peccatum mortale, nisi abstinere à jurando. Et ex his etiam

cuneus perplexitati excutiendæ idoneus videtur posse fabricari.

89. V. Ut autem conscientia vincibiliter errans deponi possit, refert scire, an dictamen illud temerè, sine ulla ratione & auctoritate conceptum sit, vel ex ratione aliqua saltem apparente, imò etiam secundùm errantis æstimationem moraliter certa. Si priori modo conceptum sit, potest absque ulla ratione ad arbitrium iterum abjici. Sanch. *l. 1. Mor. c. 11. n. 10.* Bonac. *de pecc. D. 2. q. 4. p. 6. n. 30.* Reginald. *l. 13. c. 8. n. 74. Et alij*: quia res, per quas causas nascitur, per easdem etiam destruitur: juxta *Reg. 1. de Regulis Juris*. Sed Conscientiâ erronea, de qua sermo est, sine causa suborta est, potest proinde etiam sine causa deponi. Quod si autem posteriori modo conceptum sit, deponi non potest, nisi ex probabili causa: alioqui temerè & imprudenter deponeretur. Reginald. Sanch. *ll. cc.* Palautr. *l. 1. D. 1. p. 6. n. 5.* Non debent autem eæ rationes, ob quas error deponitur, esse firmiores, & probabiliores illis, quibus error nititur: sufficit, si sint probabiles. Sanch. Bonac. *ll. cc.* Hinc mulier, quæ audit à concionatore, & credit, esse peccatum mortale, ornare se alienis capillis, eò quòd esset simulationis peccatum; adhuc peccat illis utendo, nesciens contrariam rationem solvere, putans tamen sibi licere; quia temerè, & sine ullo fundamento probabili tale judicium sibi format. Fill. *tr. 2. c. 4. n. 173.* Quod si tamen erronea hæc conscientia deponatur sine ratione, non committeretur tale peccatum, quale conscientia dictabat.

90. VI. Peccatum verò, quod quis contra Conscientiam erroneam committit,

tit, & tale, & tantum, quale ab errante Conscientia judicatur, jam quidem mortale, jam veniale, jam hujus, jam illius speciei. Sanch. n. 5. Fill. n. 118. Dian. p. 3. tr. 4. R. 162. §. Nosandum: & alij. Quia voluntas fertur in malum, prout apprehenditur: ergo si apprehendatur ut grave, aut hujus speciei, voluntas censetur habere affectum erga peccatum hujus speciei. Hinc cui Conscientia dicat, peccatum esse mortale, spueri in templo, peccat mortaliter ibi spuerendo; venialiter verò, si dicat, esse veniale. Excipe, nisi materia sit gravis, & error graviter culpabilis: nam etsi hic iudicet tantum esse veniale peccatum, adhuc tamen voluntas mortaliter peccabit: cum enim ignorantia aut error vincibilis juxta dicta n. 18. à peccato non excuset, non potest facere, ut, quod in se grave est & mortale, fiat veniale ratione ejusdem ignorantia. Sanch. l. c. Dian. p. 5. tr. 5. R. 31. Quale autem peccatum sit, agere contra Conscientiam erroneè dictantem, actionem tantum esse malam in communi, nullà in specie malitià cognitã, seu præscindendo à malitia mortali & veniali, jam supra n. 23. dictum est. videri potest Tamb. in Meth. Conf. l. 2. c. 1. §. 15. n. 92.

91. Pater, eum, qui ex Conscientia erronea, mortaliter culpabili peccat, non teneri eam circumstantiam explicare: sed satis esse, si dicat: *violavi jejunium* (mente subintelligendo existimatum) *die festo* (itidem mente subintelligendo putativo) *non interfui Missæ*. Tamb. n. 88.

92. Excipe tamen I. Nisi fortè censura aliqua vel reservatio peccato sit annexa: cum enim censura, vel reservatio

feratur in peccata, quæ verè talia sunt, non autem, quæ ex errore putantur esse, erroris explicandus est, si fortè ex eo peccatum (quod alioqui secluso illo errore reservatum esset, aut censuræ obnoxium) commissum sit. Hinc si excommunicatio esset lata in omittentes die festo Sacrum, non rectè se in hunc modum accuset: *die festo non interfui Sacro*: existimaret enim Confessarius, eum etiam excommunicationem incurrisse, cum tamen non incurrerit: sic ergo talis debet dicere: *die, quem judicabam esse festum, neglexi Sacrum*. Lugo, de pœnit. D. 16. f. 4. n. 504. quem refert & sequitur Tamb. n. 89.

93. Excipe II. Nisi quis à lege, contra quam ex errore peccat, sit exemptus. Hinc puer, qui erroneè judicavit, se in vigilia alicujus Sancti obligatum esse ad jejunandum, & non jejunavit, malè dicet, se jejunium præceptum violasse: existimabit enim Confessarius, eum non peccasse; cum tamen ob erroneam suam Conscientiam verè peccarit. Hic ergo ut suum peccatum, quod commisit, rectè explicet, sic dicet: *jejunium, ad quod me obligatum credidi, violavi*. Tamb. n. 90. & Lugo, ubi supra, apud ipsum.

94. Similiter qui ex ignorantia mortaliter culpabili peccavit, etsi ejusdem speciei peccatum commiserit, atque is, qui scienter peccavit, eam circumstantiam non tenetur explicare, nisi I. cum ignorantia excusat à censura, quæ subinde imponitur violanti scienter ac temerè aliquod præceptum. II. Nisi ob ignorantiam exponatur periculo in alia specie peccandi; ut, si quis ignoret statum fœminæ, eum qua peccat; tunc enim se exponit

ponit periculo adulterij, si fœmina sit nupta; vel Sacrilegij, si DEO sit Sacra. De reliquo non est ea ignorantia, etiam affectata circumstantia exprimenda: sed factis est dicere: *Missæ non interfui die festo* &c. Sanch. l. 1. Mor. c. 17. n. 23. Tamb. §. 14. n. 86. & seq. ubi refert etiam Lugonem.

95. VII. Non datur verè ac propriè Conscientia, quæ sit invincibiliter errans. Dari in intellectu nostro errorem, qui sit invincibilis, certum est, & experimento constat. An autem hic error invincibilis dici possit Conscientia propriè dicta, & proxima honestatis regula, difficultas est. Existimo, eos, qui sentiunt, ita compellendum esse, non rectè sentire. Est enim Conscientia practica, seu ea, quæ est proxima veræ honestatis regula, judicium Prudentiæ: impossibile autem est, judicium Prudentiæ esse erroneum in seipso, etiam invincibiliter: est enim, ut ex Philosopho 6. Eth. 3. omnes docent, virtus intellectualis semper ad verum inclinans, nunquam ad errorem; impossibile igitur est, Conscientiam etiam invincibiliter erroneam esse Judicium Prudentiæ.

96. Nihilominus tamen non desunt, qui contendant, dari Conscientiam invincibiliter errantem: & in hujus rei confirmationem multa putant accumulari posse exempla. Ex plurimis unum lubet in medium proferre. Sic ergo discurrunt. Si Sacerdos bona fide super hostiam hordeaceam proferat verba consecrationis, eamque populo adorandam proponat, omnes adstantes honestissimè eam hostiam adorabunt, rati, quamvis falsò, Christum præsentem esse; quo casu Conscientia urget illos ad Christum, ubi non

est, adorandum: & tamen in eo judicio, quamvis innoxie & invincibiliter, errant: ergo datur Conscientia invincibiliter errans. Sed adhuc

97. Tenendum est, non dari ullam veram Conscientiam, quæ in se sit errans, licet invincibiliter. Nam si rem secundum veritatis rigorem meriamur, in intellectu adorantis illam hostiam, duo ad minus interveniunt judicia; quorum unum est probabilis opinionis, quamvis falsæ, aut bonæ fidei humanæ; alterum Prudentiæ. Prius innoxium quidem est, sed erroneum, nec tamen Conscientia propriè, sed præsuppositum ad illam. Alterum est certissimum, imò evidens practicè, & est ipsa Conscientia propriè dicta, in qua nullus error esse potest, habetque longè diversum objectum ab objecto prioris judicij. Unde error in eo, qui adorat hostiam, quam judicat esse consecratam, non est conscientiæ, nec Prudentiæ, sed opinionis probabilis, aut fidei humanæ, quæ Prudentiæ est annexa. Explico rem in hunc modum. Adorans opinatur bonâ fide, hostiam, quam videt, esse consecratam; atqui hujusmodi judicium est merè speculativum, nec est actus Conscientiæ, quæ non judicat, an, quod oculus videt, sit consecratum, nec ne: sed ejus munus est, prudenter judicare, honestissimum esse, adorare hostiam, quam homo certò novit, vel probabiliter opinatur, vel credit bona fide humana, consecratam esse: in quo prudenti judicio ne vestigium quidem erroris est, etiam specularivi, sed evidens & certissima veritas, cui se conformans affectus adorantis honestissimus redditur; ac honestatem hujus affectus habet

Con-

Conscientia illa prudens pro objecto suo adequato: non verò se ingerit hæc Conscientia in officium proprium concomitantis illius innoxie opinionis, aut fidei humanæ, quarum est ferre iudicium seu verum, seu falsum, verosimile tamen, & probabile, an hostia sit consecrata, nec ne. Atque hinc intelligi potest, quale fuerit factum Jacobi, accedentis ad Liam, quam sincerè, quamvis erroneè, putabat esse Rachelem uxorem suam. Nam duo habuit diversa iudicia de diversis omnino objectis; dicebat enim tunc bona fide: *hec est mea uxor*; & hoc iudicium tuit opinio probabilis, sed falsa; nec fuit Patriarchæ Conscientia. Dicebat præterea: *licitum est mihi accedere ad eam, quam nunc sincerè puto esse legitimam meam uxorem Rachelem*; & hoc solum iudicium tuit Conscientiæ & Prudentiæ Jacobi, in quo in omni rigore fuit plenissima & evidentissima veritas: nam in oculis DEI & rigore veritatis licitum fuit Jacobo accedere ad eam, quam bona fide & innocenter opinabatur esse suam conjugem. Eodem prorsus modo se res habet in eo, qui adorat hostiam, quam bona fide putat esse consecratam, licet non sit: & in iudice, qui bona fide credens ex allegatis & probatis à testibus omni exceptione juridicâ majoribus accusatum esse reum homicidii, cuius tamen in oculis DEI non est reus, illum nihilominus iudicat, in Conscientiæ iudicio certissimo & evidentissimo tortori tradendum esse. Unde iudex ille errat, non quidem in Conscientia, sed in opinione probabili, quam habet simul cum iudicio Conscientiæ certissimo.

98. Fefellit autem multos, & fallit consortium, quod error speculativus iudicii opinativi bona fide concepti habet quandoque cum prudenti iudicio Conscientiæ, omnis erroris experte, ideòque errorem innoxium primi Iudicii accommodarunt Conscientiæ prudenti, & e contra. Unde Conscientiam hanc vocarunt invincibiliter erroneam, cum tamen propriè sic loquendum esset: saepe datur unde quæque vera, & rectissima Conscientia, quæ conjuncta est cum inculpabili errore, qui Conscientia non est, nec Prudentia, sed probabilis opinio, licet falsa. Eodem modo explicandus est ille loquendi modus, quo dicimus, dari in nobis Conscientiam opinativam probabilem, quæ sit proxima honestatis Regula. Nihilominus tamen quia mos communis obtinuit, ut ex consortio erroris invincibilis, aut opinionis probabilis etiam Conscientia eam obtineat appellationem, cum multis deinceps loquemur, etsi putemus sapiendum esse cum paucis.

ARTICULUS III.

Regule dirigendi Conscientiam opinativam.

99. Nota I. Opinionem generatim nihil aliud esse, quam infirmam & incertum intellectus nostri assensum circa unam partem, non sine formidine oppositæ partis: in specie verò quatenus fundat Conscientiam seu proximam actionis humanæ regulam, debet esse probabilis, seu talis, quæ nitatur fundamento magni momenti, nec contra se, vel pro parte opposita habeat rationem convincentem, aut